karşı çıkması üzerine Ebû Kebîr'in karısının teşvikiyle onu öldürmek istediği, fakat bunu başaramadığı kaydedilmektedir. Ancak bunun tam aksine Teebbeta'nın Ebû Kebîr'in annesiyle evlendiği de rivayet edilmektedir. Bazı araştırmalarda ise her iki rivayetin de doğruluğu şüpheyle karşılanmakta, bu olayların yiğitlik ve kahramanlıkla ilgili bazı şiirlerinin izahı için sonradan tasarlandığı öne sürülmektedir. Teebbeta Şerran'ın Ebû Kebîr'in yakın arkadaşı olduğuna dair rivayet de doğru değildir. Zira kabileleri arasında sürekli bir mücadelenin bulunması yanında Teebbeta'nın hicretten yaklaşık seksen yıl önce (540) ölmüş olması, bu arkadaşlığın zaman bakımından da mümkün olmadığını göstermektedir.

Hüzeyl kabilesinden yüz otuz kadar şair yetiştiği ve bunlardan önemli kırk şairin en güçlülerinden birinin Ebû Kebîr olduğu rivayet edilir. Bazı kaside ve beyitleri Ebû Temmâm'ın *el-Ḥamâse*'si, İbn Kuteybe'nin *eş-Şi*ʿ*r ve'ş-şu*ʿ*arâ*ʾ'sı gibi kaynaklarda yer almış, Sükkerî de onun kasidelerini *Şerḥu eşʿâri'l-Hüẕeliyyîn* adlı eserinde bir araya getirerek şerhetmiştir. Bayraktareviç tarafından Fransızca tercümesi ve şerhiyle birlikte neşredilen otuz sekiz beyitlik "Lâmiyye"si (*JA*, CCIII [1923], s. 59-115) ve divanındaki şiirler, daha sonra yayımlanan *Dîvânü'l-Hüẕeliyyîn*'de (II, 88-115) yer almıştır (ayrıca bk. Abdülvehhâb es-Sâbûnî, s. 59). Bayraktareviç, Ebû Kebîr'e ait olmadığı halde ona izâfe edilen şiirleri de divanıyla beraber önce *Journal Asiatique*'te (CCXI [1927], s. 5-94), daha sonra da müstakil olarak yayımlamıştır (Paris 1927).

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü'l-Hüẕeliyyîn (nşr. Dârü'l-Kütüb), Kahire 1948, II, 88-115; İbn Kuteybe, *eş-Şi*ʿ*r ve'ş-şu*ʿ*arâ*ʾ, II, 561-565; İbnü'l-Mu'tez, *Ṭabaḳātü'ş-şu*ʿ*arâ*ʾ (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1981, s. 186; Yâkūt, *Mu*ʿ*cemü'l-üdebâ*ʾ (nşr. D. S. Margoliouth), Kahire 1930, VI, 97; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe*, VI, 262; İbn Hacer, *el-İṣâbe* (Bicâvî), VII, 343; Abdülkādir el-Bağdâdî, *Ḫizânetü'l-edeb* (Bulak), III, 466-473; Sezgin, *GAS*, II, 251-252; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu*ʿ*arâ*ʾ *ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 59-60; Ziriklî, *el-A*ʿ*lâm* (Fethullah), III, 250; Fehim Bajraktarevic, "La Lāmiyya d'Abū Kabīr al-Hudalī", *JA*, CCIII (1923), s. 59-115; a.mlf., "Le Diwān d'Abū Kabīr al-Hudalī", *a.e.*, CCXI (1927), s. 5-94; a.mlf., "Ebû Kebîr", *İA*, IV, 33-34; a.mlf., "Abū Kabīr el-Hudhalī", *EI*² (Fr.), I, 134-135.

İBRAHİM SARMIŞ

EBÛ KEBŞE

(أبو كبشة)

Ebû Kebşe Süleym
(ö. 13/634)

Hz. Peygamber'in âzatlı kölesi.

Fars asıllı olup Mekke'nin veya Devs kabilesinin Araplaşmış halkındandır. Adının Evs veya Seleme olduğu da rivayet edilir. Hz. Peygamber'in satın alıp hürriyetine kavuşturduğu otuz küsur köleden biri olan Ebû Kebşe'nin nasıl köle olduğu bilinmemektedir.

Ebû Kebşe Medine'ye hicret edince, daha önce Resûl-i Ekrem'i Kubâ'daki evinde birkaç gün misafir eden Medine eşrafından Külsûm b. Hidm'in evinde kaldı. Hz. Peygamber'le birlikte Bedir ve Uhud başta olmak üzere bütün gazvelere katıldı. İbn Hişâm'ın verdiği bilgiye göre Bedir Gazvesi'nde müslümanların sadece yetmiş devesi olduğundan Hz. Hamza, Zeyd b. Hârise ve Ebû Kebşe ile Hz. Peygamber'in Habeş asıllı âzatlı kölesi Enese (Üneyse) aynı deveye nöbetleşe binmişlerdir (*es-Sîre*, II, 264).

Hadis rivayet ettiğine dair kaynaklarda herhangi bir kayda rastlanmayan Ebû Kebşe, Hz. Ömer'in halife seçildiği gün (22 Cemâziyelâhir 13/23 Ağustos 634) vefat etmiştir. Ölüm tarihi 23 (643-44) olarak da zikredilmektedir.

Ashap arasında ayrıca Ebû Kebşe el-Enmârî el-Mezhicî adlı bir kişi bulunmakta olup onun Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir'den rivayette bulunduğu bilinmektedir (İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, XII, 209). Enmârî'nin râvilerini Ebû Kebşe Süleym'in râvileri gibi gösteren İbn Abdülberr'in bu iki kişiyi birbirine karıştırdığı anlaşılmaktadır (*el-İstîʿâb*, II, 75). Tâbiîn muhaddisleri arasında da Ebû Kebşe künyesiyle bilinen iki kişi vardır. Bunlardan biri Ebü'd-Derdâ, Sevbân ve Abdullah b. Amr gibi sahâbîlerden hadis rivayet eden Ebû Kebşe es-Selûlî diğeri de Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivayette bulunan Ebû Kebşe es-Sedûsî el-Basrî'dir. Bunların Ebû Kebşe Süleym ile bir ilgisi yoktur.

Hz. Peygamber'in süt annesi Halîme'nin kocası ile anne tarafından dedesi olan ve kendisine çok benzediği rivayet edilen Vehb b. Abdümenâf'ın künyeleri de Ebû Kebşe idi. Kureyşli müşrikler Resûl-i Ekrem'e, bu kişilerle onun arasında ilgi kurmaları veya putperest Araplar'dan farklı bir inanışa sahip olan ve yıldıza tapan Ebû Kebşe el-Huzâî'ye benzetmeleri sebebiyle İbn Ebû Kebşe derlerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 122, 264, 334; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, III, 49; İbn Hibbân, *eṡ-Ṡiḳāt*, II, 159-160; Ebû Nuaym, *Ḥilye*, II, 20; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb*, II, 75; IV, 164-165; İbnü'l-Esîr, *Üs-*

ABDULLAH b. ZEYD el-CERMÎ

عبد الله بن زيد الجرمي

bk. EBÛ KILÂBE el-CERMÎ
Muhaddis ve fakih tâbiî.

EBÛ KILÂBE el-CERMÎ

(أبو قلابة الجرمى)

Ebû Kılâbe Abdullāh b. Zeyd
b. Amr el-Cermî
(ö. 104/722)

Muhaddis ve fakih tâbiî.

Basra'da doğdu. Aslen Yemâme'de yaşayan Cermoğulları'ndandır. Hadis öğrenmek için Mekke, Medine, Şam gibi ilim merkezlerini dolaştı. Sadece bir hadisi öğrenebilmek maksadıyla Basra'dan Medine'ye seyahat ettiği kaynaklarda zikredilmektedir. Ebû Hüreyre, Semüre b. Cündeb, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik gibi sahâbîlerden ve bazı tâbiîlerden hadis rivayet etti. Kendisinden de Katâde b. Diâme, Sâbit b. Eslem el-Bünânî, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Âsım el-Ahvel gibi tâbiîler hadis öğrendiler. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ebû Kılâbe çok hadis bilen **sika*** bir muhaddisti.

Elli yaşında iken kendisine Basra kadılığı teklif edilmişse de bu görevi kabul etmedi. Haccâc'ın bu konudaki ısrarından kurtulmak için Yemâme'ye, daha sonra da Dımaşk'taki Dâriyyâ'ya kaçtı ve buraya yerleşti. Buna rağmen kadılığı kabul etmesi için yapılan aşırı ısrar karşısında bu defa Halife Abdülmelik b. Mervân'dan yardım istemeye mecbur oldu ve ancak onun müdahalesi üzerine bu işten kurtulabildi. Kendisinin kadılığı en iyi yapacak kimselerden biri olduğunu bilen talebesi Eyyûb es-Sahtiyânî, bu görevi kabul etmesi halinde insanlara âdil davranacağını ve böylece daha fazla sevap kazanacağını hatırlatınca Ebû Kılâbe, denize düşenin her an için boğulma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu söyleyerek görevin mânevî sorumluluğundan korktuğunu ifade etti.

Ebû Kılâbe vefatından önce gözlerini kaybetti ve vücuduna felç geldi. Buna rağmen halinden şikâyet etmeksizin Al-

lah'a hamd eder, şükrettiği sürece dünyanın insana zarar veremeyeceğini söylerdi. Hastalığı sırasında Halife Ömer b. Abdülazîz kendisini ziyarete gelmiş ve ona sabır tavsiye etmişti.

Ebû Kılâbe 104 (722) yılında Dâriyyâ'da vefat etti. Bu tarihin 105, 106 ve 107 olduğunu söyleyenler de vardır. Kitaplarının ölümünden sonra talebesi Eyyûb es-Sahtiyânî'ye verilmesini vasiyet etti. Talebesini ticaretle meşgul olmaya teşvik eder ve zenginliğin Allah'ın lutfettiği güzel şeylerden biri olduğunu söylerdi. Bir gün Eyyûb'u kalitesiz hurma alırken gördü ve, "Cenâb-ı Hakk'ın kötü olan her şeyden bereketi kaldırdığını bilmiyor musun?" diye kendisini uyardı. Ebû Kılâbe'nin güzel sözlerinden biri şudur: "Hz. Peygamber'in sünnetinden bahsederken biri çıkıp onu bırak da bize Kur'an'dan söz et diyorsa bil ki o adam sapıtmışın biridir".

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳāt*, VII, 183-185; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr*, V, 92; İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), s. 446-447; Ebû Nuaym, *Ḥilye*, II, 282-289; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 451; Şîrâzî, *Ṭabaḳātü'l-fuḳahâʾ*, s. 94; İbnü'l-Cevzî, *Ṣıfatü'ṣ-ṣafve*, III, 238-239; Mizzî, *Tehẕîbü'l-Kemâl*, XIV, 542-548; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, IV, 468-475; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, I, 94; a.mlf., *Târîḫu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 295-298; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 231; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 224-226; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, I, 254; Bedrân, *Tehẕîbü Târîḫi Dımaşḳ*, VII, 429-430.

ALİ OSMAN ATEŞ

EBÛ KILÂBE er-REKĀŞÎ

(أبو قلابة الرقاشي)

Ebû Kılâbe Abdülmelik b. Muhammed b. Abdillâh er-Rekāşî (ö. 276/890)

Hadis hâfızı.

190'da (806) Basra'da doğdu. Asıl künyesi Ebû Muhammed olduğu halde Ebû Kılâbe diye tanındı. Babası ve dedesi de muhaddisti. Tahsile çok erken yaşlarda başlayarak Buhârî ve Müslim'in hocalarından olan babası Muhammed b. Abdullah başta olmak üzere Yezîd b. Hârûn, Ravh b. Ubâde, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Ebû Âsım en-Nebîl gibi âlimlerden hadis öğrendi. "Basra muhaddisi" olarak bilinen Ebû Kılâbe, sonraları Bağdat'a yerleşerek vefatına kadar burada hadis rivayet etti. Kendisinden İbn Mâce, Ebû Bekir eş-Şâfiî, İbn Cerîr et-Taberî ve İbn Huzeyme gibi muhaddisler rivayette bulundular. Ebû Dâvûd onun rivayetlerinin araştırıldıktan sonra kullanılabileceğini belirtmekte, Dârekutnî ise **sadûk*** olduğuna işaret etmekle beraber ezberinden hadis rivayet ettiği için çokça yanıldığını söylemektedir. Nitekim onun ezberinden 60.000 hadis rivayet ettiği kaydedilir. İbn Cerîr et-Taberî de hâfızası Ebû Kılâbe'den daha güçlü birini görmediğini söyler. Titizliğiyle tanınan İbn Huzeyme'nin, hocası Ebû Kılâbe hakkındaki değerlendirmelerinden onun muhtemelen hayatının sonlarına doğru hâfıza kaybına uğradığı anlaşılmaktadır. Kendisiyle ilgili değerlendirmelerin farklı oluşu da bunu göstermektedir.

Çirkin yüzlü bir kimse olan Ebû Kılâbe hayırseverliği ve ibadete düşkünlüğü ile tanınmıştır. Sadece İbn Hacer el-Askalânî onun âmâ (darîr) olduğunu da kaydetmektedir.

Ebû Kılâbe 276 yılı Şevval ayında (Şubat 890) vefat etmiş ve Bağdat'ta Bâbü Horasan'a veya Bâbü's-Selâme dışına defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, V, 369-370; Hatîb, *Târîḫu Baġdâd*, X, 425-427; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XIII, 177-179; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, II, 580; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl*, II, 663-664; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VI, 419-421; IX, 277-279; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât*, II, 170.

İSMAİL L. ÇAKAN

EBÛ KUDÂME es-SERAHSÎ

(أبو قدامة السرخسي)

Ebû Kudâme Ubeydullāh b. Saîd b. Yahyâ el-Yeşkürî es-Serahsî (ö. 241/855)

Hadis hâfızı.

Serahs'ta doğdu. Benî Yeşkür kabilesinin âzatlı kölesidir. Adından çok künyesiyle meşhur olmuştur. İlk tahsilinden sonra Nîşâbur'a giderek orada yerleşti. Devrin tanınmış hadis âlimlerinden ders alarak tahsilini tamamladı ve diğer ilim merkezlerine bu maksatla pek çok seyahat yaptı. Ders aldığı âlimler arasında Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî' b. Cerrâh ve Yezîd b. Hârûn gibi meşhur muhaddisler yer alır. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Huzeyme, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî vb. muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.

Sika* bir muhaddis olarak bilinen Ebû Kudâme es-Serahsî, devrinde yapılan kelâmî tartışmalarda sünneti ve hadis ilimlerini savundu. Serahs, Nîşâbur ve çevresinde sünnetin ve hadis ilimlerinin yerleşip yayılmasında önemli rolü oldu. 237 (851) yılında Fârâb'da hadis meclisleri kurarak dersler verdi. *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî*'de on üç, *Ṣaḥîḥ-i Müslim*'de kırk sekiz rivayeti bulunmaktadır.

Ebû Kudâme 241 yılının Rebîülevvel ayında (Ağustos 855) Fârâb'da vefat etti ve orada defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr*, V, 383; a.mlf., *et-Târîḫu'ṣ-ṣaġîr*, II, 376; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, II/2, s. 317; İbn Ebûk Ya'lâ, *Ṭabaḳātü'l-Ḥanâbile*, I, 198; Zehebî, *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*, II, 500, 501; a.mlf., *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, XI, 405-406; a.mlf., *el-ʿİber*, I, 436; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VII, 16-17; Hazrecî, *Ḫulâṣatü Teẕhîb*, s. 250; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerât*, II, 99; Kays Âl-i Kays, *el-Îrâniyyûn*, II/1, s. 166-167.

MÜCTEBA UĞUR

EBÛ KUHÂFE

(أبو قحافة)

Ebû Kuhâfe Osmân b. Âmir b. Amr et-Teymî el-Kureşî (ö. 14/635)

Hz. Ebû Bekir'in babası, sahâbî.

Câhiliye devrinde Kureyş'in ileri gelenlerinden biri olan Ebû Kuhâfe'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Müslüman olmadan önceki döneminde oğlu Hz. Ebû Bekir'in bütün varlığını İslâmiyet uğrunda harcamasına razı olmuyordu. Onun, müslüman olmaları sebebiyle müşrik efendileri tarafından işkenceye uğratılan köleleri satın alıp âzat etmesine karşı çıkıyor, zayıf ve güçsüz köleler yerine güçlüleri âzat etmesinin daha akıllıca bir iş olacağını, böylece kuvvet ve destek kazanacağını söylüyordu.

Torunu Esmâ bint Ebû Bekir'in anlattığına göre, Medine'ye hicret eden Hz. Ebû Bekir'in bütün parasını yanına aldığını, çocuklarına ve ailesine bir şey bırakmadığını farkedince ona kızdı. Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber Zûtüvâ denen yerde karargâhını kurduğu zaman küçük kızı Kureybe'nin yardımıyla Ebû Kubeys dağına çıktı ve olup bitenleri oradan takip etti. Fetih günü Resûlullah Mescid-i Harâm'a girdiğinde Hz. Ebû Bekir babasını onun huzuruna getirdi. Hz. Peygamber, "Yaşlı babanı buraya kadar yormayıp evinde bıraksaydın onu biz ziyarete giderdik" deyip iltifatta bulundu; Ebû Kuhâfe'nin önüne diz çökerek göğsünü okşadı ve müslüman olmasını istedi; o da İslâmiyet'i kabul